

תאריך עדכון: דצמבר 2016

מתודולוגיות פמיניסטיות למסלול מגדר בשטח

ד"ר מיכל רום

סוג הקורס: קורס חובה לסטודנטיות לתואר שני
מס' קורס: 75-27908-06

שנת לימודים: התשע"ו מסטר: ב' היקף שעות: 1 ש"ש

זמני השיעור: ימי ב' בין השעות 14:00 – 16:00
שעות קבלה: בתיאום עם המרצה בדוא"ל michal4students@gmail.com

מטרות הקורס

שיטות מחקר פמיניסטיות משמשות כאמצעי מרכזי לאיסוף ידע על ההירארכיה המגדרית כפי שהיא מתקיימת בהקשרים מוסדיים, ארגוניים ופרטיים. הדגש העכשווי על אתנוגרפיה מוסדית לצד המסורת הפמיניסטית של מחקרי פעולה, וההתפתחויות האחרונות בתחום של ניתוח שיח ביקורתי פמיניסטי, מציידים פעילות וחוקרות פמיניסטיות בכלי עבודה בסיסיים, המאפשרים את העמקת ההכרות עם מציאות חברתית בשדה ספציפי. מתוך גישה זו מכון הקורס לצייד את תלמידות התוכנית בכלים שיסייעו להן בכתיבת עבודה שיש לה בסיס אמפירי בין אם מדובר בתיאור מקרה, דו"ח הערכה על פרויקט או תהליך ארגוני, וכמובן עבודה סמינריונית/אקדמית אחרת. בנוסף, מכון הקורס לאפשר לסטודנטיות לקרוא מחקרים אמפיריים שנערכו מפרספקטיבה פמיניסטית ובכלל, ולזהות את המרכיבים המתודולוגיים בכל טקסט אקדמי – וזאת ככלי עבודה מרכזי הנדרש להן במסגרת לימודיהן לתואר מתקדם.

תוכן הקורס

- במהלך השיעורים יוצגו עקרונות מרכזיים של הגישות הפמיניסטיות השונות הקיימות לאיסוף וניתוח נתונים תוך התמקדות בשלושה היבטים עיקריים של התהליך המחקרי:
- 1) **זיהוי מרכיבי מערך המחקר** – הגדרת שדה המחקר, ניסוח מטרת מחקר ושאלת מחקר, הגדרת אוכלוסיית מחקר, ומציאת פריטים ביבליוגרפיים רלוונטיים מתוך מאגרי מידע קיימים.
 - 2) **היכרות עם כלים לאיסוף נתונים** – עריכת תצפית, ניהול יומן שדה, גיבוש קו מנחה לראיון מובנה למחצה.
 - 3) **תרגול המבט הרפלקסיבי** - הבנת המשמעות שיש למיקום החוקרת בשדה על התהליך המחקרי ותוצריו.

חובות הקורס

- קריאת כל פריטי החובה בביבליוגרפיה
- נוכחות והשתתפות בשיעור
- הגשת 2 תרגילים במהלך הסמסטר
- הגשת עבודה מסכמת לאחר סוף הסמסטר

תרגילים

הקורס מאפשר לסטודנטיות להתנסות במספר היבטים עיקריים של התהליך המחקרי בדגש על בניית מערך המחקר והכלים לאיסוף הנתונים, תוך קבלת משוב על התהליך ומרכיביו. כל סטודנטית תתבקש לבחור נושא שיהווה שדה מחקר בתוכו היא תתרגל במהלך הקורס. מומלץ בחום לבחור נושא שקשור לתחום הפעילות של הסטודנטית או שקרוב לליבה בהקשר אחר, וזאת כדי להוציא את המיטב מהתהליך הלמידה בקורס. כל המטלות של הקורס קשורות זו לזו, ולמעשה בנויות אחת על גבי השנייה. זאת בכדי ליצור מצב של תהליך למידה משמעותי ומתמשך בקורס. לכן ישנה חובת הגשה של כל התרגילים ולא ניתן לעבור את הקורס מבלי להגיש את כולם.

תיאור התרגילים שיוגשו במהלך הקורס:

1. **תרגיל ראשון** – גיבוש מערך מחקר איכותני בנושא אותו תבחר הסטודנטית לחקור. בתוך כך עליה לנסח מטרת מחקר, שאלת מחקר, להגדיר אוכלוסיית מחקר, להציע זירה מתאימה לתצפית, ולאתר 5 פריטים בביבליוגרפיים שרלוונטיים לנושא.
2. **תרגיל שני** – הגשת דו"ח מסכם על תצפית שתערך על ידי הסטודנטית (כ- 30 דקות בזירה שתאושר מראש עם המרצה, לאחר שיגובשו נקודות מנחות לתצפית, וינהל יומן שדה כפי שילמד בקורס).

תיאור העבודה המסכמת - מורכבת משני חלקים:

1. ביקורת מתודולוגית על מאמר שהסטודנטית תאתר ותציע לבחון אותו, בכל נושא לבחירתה (מומלץ לאשר את המאמר מראש על ידי המרצה).
2. סיכום תהליך הלמידה של הסטודנטית בקורס – ניסוח התובנות שהתבררו לה במהלך התנסויותיה המחקריות תוך תרגול של כתיבה רפלקסיבית, דיון בסוגיות של התמקמות ויחסי כוח בשדה על בסיס יומן השדה שכתבה, התצפית שערכה והפידיבק שהתקבל מהמרצה ביחס לכל אלו במהלך הסמסטר. במסגרת זו, תתבקש הסטודנטית גם לגבש הצעה להמשך המחקר באמצעות ראיון מובנה למחצה, כולל השלמת מערך המחקר שהציעה בתחילת הסמסטר (מטרה, שאלה, אוכלוסייה) בתוספת הצעה לכלי מחקרי כלומר גיבוש קו מנחה לראיון מובנה למחצה.

הנחיות מפורטות יינתנו בהמשך ובמהלך השיעורים, לפני כל מועד הגשה.

הרכב הציון בקורס

40% תרגילים – 20% כל תרגיל, סה"כ 2 תרגילים במהלך הסמסטר
60% עבודה מסכמת

כאמור לעיל, על כל התרגילים חלה חובת הגשה! כלומר לא ניתן להגיש את העבודה המסכמת ללא הגשת כל התרגילים המקדימים שנועדו לסייע בכתיבתה.

תכנית השיעורים וחומרי הקריאה

תכנית זו כפופה לשינויים בהתאם לשיקול דעת המרצה במהלך הקורס.

שימו לב: רשימת חומר הקריאה מפורטת לפי סדר המפגשים ונושאי השיעורים. ברשימה זו כלולים שני סוגי פריטים: מאמרים עיוניים שמציגים דיון תיאורטי על הסוגיה ומאמרים שמציגים מחקרים שמיישמים את שיטת המחקר. הרשימה מורחבת יחסית בכדי לאפשר לסטודנטיות המעוניינות בכך להעמיק במהלך הקורס ואו בהמשך לימודיהם בכל אחת מהסוגיות הרלוונטיות.

**** פריטים המסומנים בכוכבית הם פריטי חובה.**

שיעורים 1-2: מבוא: מה זה מחקר פמיניסטי ולמה צריך אותו במסלול מגדר בשטח?
מה זה מחקר, מה ההבדל בין השיטות השונות, התפתחות היסטורית ותיאורטיות של שיטות מחקר איכותניות.

**** שקדי, אשר (2003) מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב: רמות. (פרק 1 עמ' 23-36).**

**** קרומר-נבו, מ', לביא-אג'אי, מ', הקר, ד.' (2014). "הזמנה לדיון במתודולוגיות מחקר פמיניסטיות". בתוך: מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות. קרומר-נבו, מ', לביא-אג'אי, מ', הקר, ד' (עורכות). תל-אביב: מגדרים הקיבוץ המאוחד. עמ' 7-31. (עמ' 7-22).**

אמיר, ד', העליון, ה', שושי נ' ונאור מ' (2009). להיות עם (לימודי מגדר) להרגיש בלי (גוף): נוכחותו הנעלמת של הגוף בלימודי המגדר בישראל. בתוך ר' הרץ-לזרוביץ וי', יזהר (עורכים) **מגדר ואתניות בהשכלה הגבוהה בישראל** (עמ' 189-207), חיפה: פרדס הוצאה לאור.

צבר-בן יהושע, נעמה (2002) "מבוא: ההיסטוריה של המחקר האיכותי, השפעות זרמים" בתוך צבר-בן יהושע, נעמה (עורכת) **מסורות זרמים במחקר האיכותי**. תל-אביב: דביר (מתוך המבוא עמ' 13-20).

Shaelene Nagy Hesse-Biber, Patricia Leavy & Michelle L. Yaiser, (2004). *Feminist Approaches to Research as a Process, Reconceptualizing Epistemology, Methodology, and Method*. Chapter 1 In S. N, Hesse-Biber & M. L. Yaiser (Eds.) **Feminist Perspectives on Social Research**, (pp. 3-26). Oxford: Oxford University Press.

שיעורים 3-4: עקרונות המחקר האיכותי-קונסטרוקטיביסטי ועקרונות הגישה הפרשנית

שקדי, אשר (2003) **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות. (פרק 3 עמ' 55-68).

שלסקי שמחה ואלפרט ברכה (2007). פרק 1: "כתיבה כיצירת ידע" בתוך שלסקי שמחה וברכה אלפרט, **דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט**. תל אביב: מכון מופ"ת. עמ' 17-69.

גירץ, קליפורד (1990) "תיאור גדוש: לקראת תיאורית תרבות פרשנית" בתוך גירץ, קליפורד, **פרשנות של תרבויות**, עמ' 15-41.

תמר אלאור (1992). **משכילות ובורות, מעולמן של נשים חרדיות**. תל-אביב: עם עובד. עמ' 11-21.

גולדין, סיגל. (2002). **אנורקסיה בישראל או "אנורקסיה ישראלית"? כמה הערות על "תסמונת תלוית תרבות" בהקשר גלוקלי. סוציולוגיה ישראלית, ד, (1), 105-141.**

גור ענת (2008). **מופקרות: נשים בזנות**. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 7-25.

שיעורים 5-6: מאיפה מתחילים?

דרכים לזיהוי בעיה, הגדרת שדה המחקר, מטרת המחקר ושאלות המחקר

שקדי, אשר (2003) **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום. תל-אביב: רמות. (פרק 2: עמ' 37-54).

שלסקי, שמחה. ואלפרט, ברכה. (2007). "מבנה החיבור המחקרי" (עמ' 83-104). **דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת.

ארנרייך, ברברה. (2004) [2001]. **כלכלה בגרוש: איך (לא) להסתדר באמריקה**. עמודים: 20-28, 130-196, 197-223. תל-אביב: בבל.

ברקוביץ, ניצה. 1999. "אשת חיל מי ימצא? נשים ואזרחות בישראל", **סוציולוגיה ישראלית** ב(1): 277-318.

נוי, חיים. (2003). "סיפורים של גבריות הגמונית: גוף ומרחב בסיפורי תרמילאים ישראליים". **סוציולוגיה ישראלית**, ה'(1): 75-120.

סער עמליה (2010). יזמות זעירה של נשים כמסלול ניעות חברתית, מספר היבטים פרדוקסליים. **סוציולוגיה ישראלית**, יא(2), 462-441.

<< קבלת תרגיל מס' 1:

הגדרת שדה מחקר, מטרת מחקר, ניסוח שאלת מחקר, ואיתור ספרות רלוונטית לשדה. להגשה תוך שבועיים מיום קבלת התרגיל.

שיעורים 7-8: שאלת הייצוג ונקודת המבט - Standpoint Theory ורפלקסיביות

הרסטוק, ננסי. 2006 [1983]. "נקודת המבט הפמיניסטית: הכשרת הקרקע למטריאליזם היסטורי פמיניסטי". בתוך דלית באום ואחרות (עורכות) **ללמוד פמיניזם: מקראה. הוצאת מגדרים הקיבוץ המאוחד. עמ' 195-222.

ינאי, ניצה. (2007). "שאלת המדע בפמיניזם - סנדרה הארדינג וסוגיית החקירה המדעית בפמיניזם". בתוך ניצה ינאי, תמר אלמור, אורלי לובין וחנה נווה (עורכות) **דרכים לחשיבה פמיניסטית - מבוא ללימודי מיגדר**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (עמ' 351-391).

מוהנטי, צ'נדרה טלפדה. 2006 [במקור 1988]. "תחת עיניים מערביות: הגות פמיניסטית ושיחים קולוניאליים" (עמודים 415-442). בתוך: באום ואחרות (עורכות) **ללמוד פמיניזם: מקראה**. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד (סדרת מגדרים).

שוחט, אלה (1991). "ה'בורקס' והרפרזנטציה של המזרחיות" (עמ' 119-179). **הקולנוע הישראלי: היסטוריה ואידיאולוגיה**. תל-אביב: ברירות.

לב-אלג'ם, שלומית (2005). "מכה שלא כתובה בתורה: נשים מוכות בתיאטרון קהילתי". **תיאוריה וביקורת** 27: 145-169. [\[קישור למאמר\]](#)

תירוש, יופי. (2001). סיפור של אונס, לא יותר: על הפוליטיקה של ייצוג טקסטואלי. **משפטים**, לא(3), 579-622.

יסעור-בורכוביץ, דלית. 2011. "רק אם יש לה ציצים גדולים: אוטו-אתנוגרפיה על יחסי חוקרת אישה ונחקרים גברים". **המשפט** ט"ז: 235-257.

נגר-רון, סיגל (2014). על דיבור, שתיקה ו"רפלקסיביות בזמן אמת" בראיונות עם נשים בעלות שוליות מרובה. בתוך מ' קרומר-נבו, מ' לביא-אג'אי וד' הקר (עורכות). **מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות** (עמ' 112-133). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

שלסקי, שמחה. 2006. "מחקר פעולה כמחקר רפלקסיבי" בתוך דלית לוי (עורכת) **מחקר פעולה הלכה למעשה**. מכון מופ"ת. עמ' 33-53.

Edwards, Rosalind. (1993). "An education in interviewing: Placing the researcher and the research", in: Renzetti, Claire., M. and Raymond., M. Lee (eds.) Researching Sensitive Topics, London: Sage.

Stanley, Liz., & Wise, Sue. (1990). "Method, methodology and epistemology in feminist research processes", Chap. 2 in: Stanley, Liz. (ed.), Feminist Praxis, London: Routledge, pp. 34-20.

שיעור 9: סוגות (ז'אנרים) במחקר הפמיניסטי וכלים לאיסוף נתונים

אבו-רביע-קווידר ס' (2010). סובייקטיביות במחקר נרטיבי: המקרה של מחקר פמיניסטי-ילידי. בתוך ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות). **מחקר נרטיבי: תאוריה יצירה ופרשנות** (עמ' 155-176). ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס.

בוקסבאום, יערה, דגן, מיכל, ונשרי, חווה. 2009. **מנהלות על רצפת המכירה**. חיפה: מרכז מהות.

סער, עמליה. 2007. עסק משלך. ירושלים: האגף לפיתוח שירותים, מנהל המחקר והתכנון, המוסד ביטוח לאומי.

קרומר-נבו, מיכל ומאיה לביא-אג'אי. (2009). לעשות משהו בקשר לזה: מחקר ומדיניות. **בטחון סוציאלי 81 (עמ' 106-75).

דהאן-כלב, הנרייט. (2005). נראטיב של פועלת: חבצלת אינגבר, מנהיגה במתפרת העצמאות, מצפה רמון 2000, בתוך הנרייט דהאן-כלב, ניצה ינאי וניצה ברקוביץ (עורכות), **נשים בדרום: מרחב מגדר ופריפריה**, (עמ' 162-133). תל-אביב: חרגול.

ספקטור-מרזל, גבריאלה. (2008). **צברים לא מזדקנים: סיפורי חיים של קצינים בכירים מדור תש"ח**. ירושלים: מאגנס. **שמור לפי ספק.צב (1157427)**

אלאור, תמר (2001). "תנאים של אהבה: עבודת האימהות מסביב למחנה". **תיאוריה וביקורת** 19. 79-113. [[קישור למאמר](#)]

Atkinson, Paul and Amanda Coffey. (2004). "Analysing Documentary Realities". Pp. 56-75 in Silverman, David (Ed.). **Qualitative Research: Theory, Method and Practice**. London: Sage. **(2356303) וגם תדפיס (2361188)QUA**

Prior, Lindsay. (2004). "Doing Things with Documents". Pp. 76-94 in Silverman, David (Ed.). **Qualitative Research: Theory, Method and Practice**. London: Sage. **שמור לפי (2361188)QUA וגם תדפיס (2356439)**

Small, M. L. (2011) How to Conduct a Mixed Methods Study: Recent Trends in a Rapidly Growing Literature. *Annual Review of Sociology* Vol. 37: 57-86.

<<< קבלת הנחיות לתרגיל מס' 2:

כתיבת דו"ח על ביצוע תצפית (להגשה תוך שבועיים)

שיעור 10: ריאיון ותצפית ככלי לאיסוף מידע במחקר

***שקדי, אשר (2003) **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות. עמ' 92-55.

קרומר-נבו, מ' (1999). מה הסיפור שלך? מטאפורות של מצוקה ושל עזרה בסיפוריהן של אימהות ממשפחות רב-בעייתיות, **חברה ורווחה**, 19(3): 301-283.

Atkinson, Robert. (2002). "The Life Story Interview", Pp. 121-140 in Gubrium, Jaber F. and James A. Holstein (Eds.), **Handbook of Interview Research: Context and Methods**, Thousand Oaks: Sage publication Inc. **שמור לפי HAN (485960)**

Josselson, R. (2013). **Interviewing for Qualitative Inquiry: A Relational Approach**. Guilford Press.

Marjorie L. Devault, (2004). Talking and Listening from Women's Standpoint, *Feminist Strategies for Interviewing and Analysis*, in S. N. Hesse-Biber & M. L. Yaiser (Eds.) **Feminist Perspectives on Social Research**, (Oxford: Oxford University Press), pp. 227-250.

Herzog, Hanna (2005) "On Home turf: Interview Location and its Social Meaning," *Qualitative Sociology*, 28(1):25-47.

Reinharz, Shulamit. (1992). "Feminist interview research", Chap. 2 in: Feminist Methods in Social Research, New York: Oxford University Press.

שיעור 11: הרצאה אורחת – על מחקר ככלי לשינוי חברתי ("מחקרי פעולה" ובכלל)

קרומר-נבו, מיכל ומאיה לביא-אג'אי. (2009). לעשות משהו בקשר לזה: מחקר ומדיניות. **בטחון סוציאלי 81 (עמ' 106–75).

לביא-אג'אי, מ' (2014). זה המחקר שלי, שלך, שלנו – שימוש במחקר פעולה-משתף כמתודולוגיה פמיניסטית. בתוך מ' קרומר-נבו, מ' לביא-אג'אי וד' הקר (עורכות). **מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות (עמ' 209-192). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

בוקסבאום, יערה, דגן, מיכל, ונשרי, חווה. (2009). **מנהלות על רצפת המכירה**. חיפה: מרכז מהות.

דהאן-כלב, הנרייט. (2005). נראטיב של פועלת: חבצלת אינגבר, מנהיגה במתפרת העצמאות, מצפה רמון 2000, בתוך הנרייט דהאן-כלב, ניצה ינאי וניצה ברקוביץ (עורכות), **נשים בדרום: מרחב מגדר ופריפריה**, (עמ' 162-133). תל-אביב: חרגו

סער, עמליה. 2007. **עסק משלך**. ירושלים: האגף לפיתוח שירותים, מנהל המחקר והתכנון, המוסד ביטוח לאומי.

שליסקי, שמחה. 2006. "מחקר פעולה כמחקר רפלקסיבי" בתוך דלית לוי (עורכת) **מחקר פעולה הלכה למעשה**. מכון מופ"ת. עמ' 53-33.

שיעור 12: איך מציגים את המחקר? על הכתיבה במחקר הפמיניסטית נרטיבים פרשניים, חשיבות האבחנה בין קולה של החוקרת וקולן של הנחקרות

שקדי, אשר (2003) **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות. עמ' 120-93, 154-143, 226-201.

ברכה אלפרט, (2001). כתיבה במחקר איכותני. בתוך נעמה צבר-בן יהושע (עורכת), **מסורות וזרמים במחקר האיכותני** (עמ' 403-369). לוד: זמורה-ביתן.

קרומר-נבו, מ' וסידי מ' (2014). פמיניזם, כתיבה מחקרית ואחרות. בתוך מ' קרומר-נבו, מ' לביא-אג'אי וד' הקר (עורכות). **מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות (עמ' 229-247). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

אלקד-להמן, א. 'לקחת ללב': קריאה ספרותית כשיטה לניתוח במחקר האיכותני. בתוך ע. קופפרברג (עורכת). (2010). **חקר הטקסט והשיח - ראשומן של שיטות מחקר** (-110-81). באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון. (+נספח הכרחי לקריאה 189-195)

ניתוח נרטיבי:

צלרמאייר, מ' (2010). על מחקר נרטיבי על פמיניזם ועל מה שביניהם. בתוך ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות). **מחקר נרטיבי: תאוריה יצירה ופרשנות** (עמ' 106-130). ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס.

תיאוריה מעוגנת בשדה:

גבתון, ד'. (2001) תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית תיאוריה במחקר האיכותני. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני (עמ' 195-228) לוד: דביר.

ניתוח שיח:

קופפרברג, ע. (2010). "מודל ארבעת העולמות" לניתוח שיח אינטראקטיבי. בתוך ל. קסן ומ. קרומר-נבו (עורכות). **ניתוח נתונים במחקר איכותני**. (155-180). באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

אתנוגרפיה מוסדית

DeVault, Marjorie L. and Liza McCoy (2002). "Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations", pp. 751-776 in: Gubrium, Jaber F. and James A. Holstein (eds.), Handbook of Interview Research: Context and Methods, Thousand Oaks: Sage publication Inc.

שיעור 13: אתיקה במחקר

ליבליך, ע. וויסמן, ה. (2009). שיקולים אתיים במחקר נרטיבי – סוגיות, מחשבות והרהורים. בתוך: ע. ליבליך, א. שחר, מ. קרומר-נבו, ומ. לביא-אג'אי (עורכים), **סוגיות במחקר הנרטיבי: תבחיני איכות, אתיקה. אוניברסיטת בן-גוריון בנגב: המרכז הישראלי למחקר איכותני והעמותה לחקר האדם הרב-מימדי.

לנדאו רות, שפיר גבי. (עורכים). (2007) **אתיקה במחקר**. ירושלים, האוניברסיטה העברית: הוצאת מאגנס, עמ' 9-1.

Josselson, R. (2007). The ethical attitude in narrative research: Principles and practicalities. In J. Clandinin (Ed.) **Handbook of narrative inquiry** (p. 537-566) Thousand Oaks, CA: Sage.

Smythe, W.E., & Murray, M.J. (2000). Owning the story: Ethical considerations in narrative research. *Ethics & Behavior*, 10(4), 311-336.

שיעור 14: סיכום והנחיות לעבודה המסכמת